

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ПЕЛИПЕНКО ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

УДК 346 : 334.7 + 347.72

ЗАСТАВА КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор **Кібенко Олена Рувімівна**, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, професор кафедри цивільно-правових дисциплін.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Шапвалова Ольга Вікторівна**, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля, завідувача кафедрою господарського права;

кандидат юридичних наук, доцент **Зуєва Оксана Анатоліївна**, Університет митної справи та фінансів, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін.

Захист відбудеться 29 січня 2016 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70).

Автореферат розіслано 25 грудня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ю. Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання порядку передачі у заставу корпоративних прав за останні декілька років набули актуальності. Застава корпоративних прав не є ключовим інструментом забезпечення зобов'язань кредиторів порівняно з іншими видами застави (нерухомого майна, основних оборотних засобів). Тим не менш такий засіб забезпечення має право на існування та розвиток у вітчизняному законодавстві.

Коли йдеться про передачу у заставу корпоративних прав, передусім маються на увазі права, що виникають з володіння часткою у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ), що обумовлено наступним. Товариства з обмеженою відповідальністю є найбільш поширеними організаційно-правовими формами господарювання. В той же час передача у заставу корпоративних прав у ТОВ прямо законодавством України не передбачена, що призводить до складності або навіть неможливості передачі в заставу таких корпоративних прав. Ця проблема потребує детального дослідження та врегулювання шляхом внесення змін до деяких законодавчих актів. У зв'язку із чим ця дисертація присвячена передусім питанням застави корпоративних прав у ТОВ.

Загальні питання правової природи корпоративних прав як предмету застави досліджувались на науковому рівні такими спеціалістами в сфері господарського та цивільного права, як Н.С. Глусь, В.М. Кравчук, О.Р. Кібенко, І.В. Спасиво-Фатєєва, С.В. Нижний, В.І.Цікало, Д.В.Задихайло, І.А. Селіванова, Г.В.Назарова, Д.І.Погрібний, І.Б. Саракун та інші. Проте до теперішнього часу не представлено детальної правової характеристики корпоративних прав в межах заставних відносин, на глибокому рівні не досліджувалась можливість таких прав бути предметом застави. Особливо актуальним є дослідження прогалин у правовому регулюванні застави корпоративних прав із внесенням пропозицій із вдосконалення правового регулювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дисертації обрано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в рамках комплексної цільової програми «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки», номер державної реєстрації – № 0111U000962.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого 4 вересня 2009 року (протокол № 1).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розкриття особливостей передачі у заставу корпоративних прав на підставі комплексного аналізу правового регулювання застави корпоративних прав, а також надання обґрунтованих авторських пропозицій з удосконалення відповідних положень чинного законодавства України.

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено наступні завдання:

–встановити склад та ознаки корпоративних прав, надати визначення корпоративних прав в господарському праві України;

–довести та теоретично обґрунтувати можливість корпоративних прав бути предметом заставних відносин;

–довести обігоздатність корпоративних прав шляхом теоретичного обґрунтування різної правової природи корпоративних прав та особистих немайнових прав, а також вимог, які носять особистий характер;

–встановити доцільність окремого нормативного регулювання заставних відносин, де предметом застави виступають корпоративні права, що обумовлені володінням особою не цінними паперами, а часткою у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, шляхом здійснення порівняльної характеристики правового регулювання застави «корпоративних прав (частки)» і «цінних паперів»;

–розробити проекти змін до законодавства, які б чітко визначали порядок реалізації прав та обов'язків всіх учасників заставних відносин, де предметом застави виступають корпоративні права;

–удосконалити теоретичні положення щодо змісту та особливих умов договору застави корпоративних прав;

–визначити та надати характеристику можливим способам оцінки корпоративних прав під час їх передачі у заставу;

–встановити найбільш ефективні шляхи звернення стягнення на корпоративні права, як предмет застави, надати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України в цій частині.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері заставних відносин.

Предметом дослідження є застава корпоративних прав.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети і задач, об'єкта та предмета дослідження. У роботі використовувалися: формально-юридичний метод – під час аналізу змісту норм, що регулюють відносини із застави корпоративних прав, розробки нових норм (змін до чинних законодавчих актів, що регулюються дану групу відносин); системно-структурний метод – у процесі класифікації відносин, що складаються в процесі застави корпоративних прав, виявлення стадій здійснення застави корпоративних прав; формально-логічний – з метою виявлення суперечностей чинного законодавства в досліджуваній сфері й розробки пропозицій стосовно його вдосконалення; порівняльно-правовий – при вивченні формування й розвитку інституту застави корпоративних прав в зарубіжному праві.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є першою в Україні комплексною монографічною працею, яку

присвячено з'ясуванню у з'ясуванні особливостей правового регулювання застави корпоративних прав, а також наданню обґрунтованих авторських пропозицій з удосконалення чинного законодавства України. В результаті дослідження отримані й виносяться на захист нижченаведені положення й висновки, що мають наукову новизну, а саме:

вперше:

– обґрунтовано положення, що корпоративні права відповідають критеріям, визначеним законодавством щодо предмету застави, зокрема, а) можуть бути відчужені, б) на них може бути звернуте стягнення та в) вони не є включеними до переліку об'єктів, які не можуть бути предметом застави, і доведено різну правову природу корпоративних прав та особистих немайнових права, а також вимог, які носять особистий характер, доведено обігоздатність корпоративних прав;

– запропоновано комплексні законодавчі зміни про розширення повноважень державних реєстраторів під час реєстрації змін до статуту юридичної особи щодо перевірки наявності/відсутності зареєстрованої застави частки у статутному капіталі товариства, а саме, запропоновано: а) надати доступ до Державного реєстру обтяжень рухомого майна державним реєстраторам, що здійснюють державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, із правом отримання витягів із Державного реєстру обтяжень рухомого майна, та б) внести зміни до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців», якими передбачити додаткові підстави для залишення без розгляду документів, які подані для реєстрації змін до статуту товариства, за умови наявності обтяжень щодо корпоративних прав (частки) у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна, та одночасно відсутності згоди заставодержателя на реєстрацію таких змін;

– запропоновано законодавчі зміни про регулювання статусу ТОВ щодо застави частки у статутному капіталі ТОВ у вигляді окремої статті «Застава частки в статутному капіталі товариства», положення якої спрямовано на врегулювання наступних питань: а) порядок повідомлення учасником – заставодавцем інших учасників ТОВ про передачу частки у заставу та отримання на це згоди від учасників; б) вимоги до змісту повідомлення учасника про намір передати частку у заставу; в) наслідки отримання або неотримання згоди інших учасників ТОВ на передачу частки у заставу; г) порядок повідомлення та вимоги до змісту повідомлення заставодержателем інших учасників ТОВ про намір звернути стягнення на частку, як на предмет застави; д) підстави та порядок реалізації іншими учасниками ТОВ переважного права на викуп частки (частини частки), яка є предметом застави; е) момент набуття третьою особою права власності на частку в статутному капіталі товариства, яка є предметом застави; є) особливості звернення стягнення на частку (частину частки), яка є предметом застави, шляхом виплати заставодержателю частки майна ТОВ пропорційно частці (частині частки) учасника-заставодавця

(боржника);

– доведено необхідність внесення змін до частини 1 ст. 100 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), яка створює правові перешкоди у визнанні можливості корпоративних бути предметом застави через тлумачення положень цієї статті як таких, що вказують на належність права участі у товаристві до особистих немайнових прав особи, а саме, запропоновано змінити поняття «право участі у товаристві» на «право особи бути засновником та учасником товариства»;

удосконалено:

– теоретичне розуміння співвідношення понять корпоративні права та частки в статутному капіталі як причини та наслідку, обґрунтовано нерозривність обігу частки та корпоративних прав;

– наукове визначення договору застави корпоративних прав як акцесорного зобов'язання, відповідно до якого кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) основного зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставлених корпоративних прав переважно перед іншими кредиторами цього боржника шляхом відступлення боржником (заставадавцем) таких корпоративних прав на користь кредитора (заставодержателя);

– обґрунтування висновків про те, що заставою корпоративних прав можуть бути забезпечені існуючі та майбутні зобов'язання, які впливатимуть із вже існуючих між сторонами зобов'язальних відносин, а саме, що застава, є похідною від основного зобов'язання, та не може виникнути раніше забезпеченого нею зобов'язання, майбутні вимоги можуть бути забезпечені лише ті, щодо яких існує ймовірність виникнення на підставі вже існуючих між сторонами зобов'язальних відносин;

– теоретичні положення щодо змісту (умов) договору застави корпоративних прав - науково обґрунтовано необхідність включення до положень договору застави умов щодо реалізації переважних прав іншими учасниками товариства на купівлю частки, що заставляється; визначення додаткових прав та обов'язків сторін, підстав для дострокового розірвання договору, встановлення штрафних санкцій, визначення умов отримання згоди заставодержателя на вчинення певних дій засталодавця; обґрунтовано необхідність включення до договору застави додаткових обов'язків засталодавця, зокрема: а) обмеження права голосу на загальних зборах учасників ТОВ (погодження значних угод, перетворення ТОВ, збільшення статутного капіталу ТОВ без одночасного збільшення частки, що є предметом застави, розподіл прибутку ТОВ на період чинності договору застави), б) заборона на вихід із ТОВ; в) заборона на відчуження корпоративних прав (частки), г) встановлення штрафних санкцій за порушення засталодавцем своїх зобов'язань за договором застави (особливо в частині обмеження права голосу, неповідомлення про настання негативних обставин, які впливають на вартість корпоративних прав (частки));

набули подальшого розвитку:

- теоретичні підстави розмежування понять «право участі у товаристві» (особисте немайнове право), як права потенційно бути учасником юридичної особи, та права на участь у товаристві (як складова корпоративних прав, що належать особі); обґрунтування різної правової природи корпоративних прав та особистих немайнових права, а також вимог, які носять особистий характер, доведення обігроздатності корпоративних прав;
- систематизація способів звернення стягнення на корпоративні права (частку) як предмет застави з урахуванням чинного законодавства України;
- узагальнення практичних проблем звернення стягнення на корпоративні права (частку) як предмет застави за законодавством України;
- пропозиції до законодавства України щодо захисту прав заставодержателя за договором застави корпоративних прав (частки) в частині протидії можливим зловживанням з боку заставодавця та інших учасників товариства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових досліджень питань використання застави корпоративних прав як способу забезпечення виконання зобов'язань;
- у правотворчій сфері – при опрацюванні пропозицій щодо вдосконалення законодавства щодо застави корпоративних прав;
- у правозастосовній діяльності – при вирішенні конкретних питань пов'язаних із передачею в заставу корпоративних прав та звернення стягнення на предмет застави;
- у навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Господарське право», «Корпоративне право» та «Цивільне право», при підготовці монографій, наукових статей, підручників, навчальних і методичних посібників, методичних матеріалів, в науково-дослідній роботі студентів.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертації обговорювались та були схвалені на засіданнях кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Ключові положення роботи були представлені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 24-25 жовтня 2014 року), «Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України» (м. Київ, 31 жовтня – 1 листопада 2014 року), «Правові реформи у Молдові, Україні та Грузії в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Кишинів, 7-8 листопада 2014 року), «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ на шляху до євроінтеграції» (м. Дніпропетровськ, 21–22 листопада 2014 року).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в дев'яти наукових працях, у тому числі

чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, одній статті, опублікованій у науковому виданні іноземної держави, чотирьох тезах наукових доповідей.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (172 найменування). Загальний обсяг роботи становить 165 сторінок, з них основного тексту – 145 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання дослідження, виокремлено його об'єкт, предмет і методи, положення наукової новизни, наведено відомості про практичне значення одержаних результатів, апробацію результатів дослідження та публікації.

Розділ 1. «Правовий зміст корпоративних прав як предмету застави» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуто поняття, юридична природа та правовий зміст корпоративних прав, межі їх реалізації, співвідношення .

У підрозділі 1.1 *«Визначення поняття корпоративних прав в господарському праві України»* досліджено юридичну природу та поняття корпоративних прав, їх зміст та ознаки. Корпоративні права охарактеризовано як особливий вид майнових прав, які включають в себе як права майнового, так і немайнового (організаційного) характеру. При цьому корпоративні права неподільні за своїм змістом.

Обґрунтовано, що корпоративні права та частка у статутному капіталі ТОВ співвідносяться між собою як причина і наслідок. Первинною є частка. Відчуження частки в статутному капіталі однозначно призводить до відчуження корпоративних прав.

У підрозділі 1.2 *«Характеристика корпоративних права як предмету застави»* встановлено, що корпоративні права господарських товариств, зокрема, права у ТОВ, можуть бути предметом застави, оскільки: можуть бути відчужені, на них може бути звернуте стягнення та вони не включені до переліку об'єктів, які не можуть бути предметом застави. Обґрунтовано, що правова природа корпоративних прав та права участі у товаристві, яке у ст. 100 ЦКУ визначене як особисте немайнове право, є різною. Автором встановлено, що право участі у товаристві виникає та існує поза межами корпоративного права особи – це право фізичної або юридичної особи потенційно (у майбутньому) бути учасником/засновником будь-якого товариства. У той же час наявність корпоративного права говорить про участь особи у конкретному суб'єкті господарювання. У зв'язку із чим автором запропоновано внести зміни до ч. 1 ст. 100 ЦКУ шляхом викладення її в наступній редакції «1. Право особи бути засновником та учасником товариства є особистим немайновим правом і не може окремо передаватися іншій особі.».

У підрозділі 1.3 «Співвідношення понять «застава корпоративних прав» і «застава цінних паперів»» здійснено порівняльну характеристику правової природи акцій та часток у статутному капіталі ТОВ та встановлено, що вони є різновидами єдиного правового явища – майнової участі в товаристві. Автором обґрунтовано, що при заставі цінних паперів (акцій), як і при заставі корпоративних прав, має місце застава майнових прав, які виникають із володіння такими акціями або корпоративними правами, в той же час порядок передачі в заставу цінних паперів (акцій) та перехід права власності на цінні папери є більш регламентована, ніж передача в заставу корпоративних прав, яка вимагає законодавчого визначення.

Розділ 2. «Особливості договору застави корпоративних прав» складається з двох підрозділів, у яких визначено спеціальні умови договору застави корпоративних прав, а також особливості проведення оцінки корпоративних прав як предмету застави.

У підрозділі 2.1 «Зміст договору застави корпоративних прав» охарактеризовано сторони договору та розкрито зміст його істотних умов. Обґрунтовано, що заставою корпоративних прав можуть бути забезпечені існуючі зобов'язання та майбутні зобов'язання, але лише ті, що впливатимуть із вже існуючих між сторонами зобов'язальних відносин.

Автором запропоновано передбачити в якості додаткових обов'язків заставодавця, зокрема, наступні: 1) обмеження права голосу на загальних зборах учасників ТОВ питань, які можуть вплинути на вартість корпоративних прав як предмета застави; 2) заборона на вихід із ТОВ; 3) заборона на відчуження корпоративних прав (частки); 4) встановлення штрафних санкцій за порушення заставодавцем своїх зобов'язань за договором застави.

Підкреслено, що одним із ризиків укладення договору застави корпоративних прав є можливість відчужити корпоративні права заставодавцем без відома заставодержателя та зареєструвати відповідні зміни у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У зв'язку із чим запропоновано внести спеціальні зміни до законодавства, які б надавали державним реєстраторам доступ Державного реєстру обтяжень рухомого майна, в якому реєструється застава корпоративних прав. Доведено необхідність запровадження спеціального нормативного регулювання заставних відносин, в яких предметом застави є корпоративні права (частка в статутному капіталі ТОВ).

У підрозділі 2.2 «Оцінка корпоративних прав під час їх передачі у заставу» розкрито різні способи оцінки корпоративних прав (частки). Умовно виділено наступні різновиди вартості корпоративних прав (частки): номінальна, балансова та ринкова вартість. Обґрунтовано ризики визначення вартості корпоративних прав (частки) у розмірі їх номінальної вартості. Запропоновано визначати ринкову вартість корпоративних прав (частки), як предмету застави, на підставі проведення незалежної оцінки таких прав оцінювачем. Та у разі тривалого строку договору застави (1 рік і більше) передбачити можливість переглядати оцінку предмету застави за

наявності на те обґрунтованих причин (наявність збитків за результатами фінансового року, відчуження майна товариства, зміна складу учасників товариства, тощо).

Розділ 3. «Особливості правового регулювання звернення стягнення на корпоративні права, які є предметом застави» складається з одного підрозділу, у якому здійснено дослідження різних шляхів звернення стягнення на корпоративні права, як предмет застави та встановлено найбільш ефективний з них.

На підставі системного аналізу положень законодавства та огляду практики автором виокремлено наступні основні способи звернення стягнення на корпоративні права (частку), як предмет застави: 1) укладення договору відступлення корпоративних прав (частки), згідно якого до заставодержателя (кредитора) в рахунок погашення заборгованості за основним зобов'язанням переходить право власності на корпоративні права (частку), що, як правило, укладається (під відкладальною умовою) одночасно із договором застави; 2) продаж кредитором (заставодержателем) корпоративних прав (частки) конкретній особі (покупцю) або їх відчуження державним виконавцем через публічні торги; 3) звернення стягнення на частину майна товариства пропорційно частці у статутному капіталі, що є предметом застави.

Стягнення на корпоративні права звертається в загальному порядку, передбаченому для рухомого майна (в тому числі майнових прав) із наступними особливостями щодо корпоративних прав як предмету застави: 1) участь у заставних відносинах не лише заставодержателя та заставодавця (учасника товариства), а й безпосередньо самого товариства, корпоративні права щодо якого передано у заставу (стягнення може бути звернено на майно товариство пропорційно частці, що належить заставодавця); 2) звернення стягнення на корпоративні права (частку) крім означеного вище способу (виділ частини майна товариства) у всіх інших випадках передбачає перехід заставлених корпоративних прав (частки) третім особам (заставодержателю, або інших особам) та обов'язкову реєстрацією відповідних змін до статуту товариства (про зміну складу учасників), а отже необхідність проведення загальних зборів учасників товариства для прийняття рішення про внесення таких змін до статуту; 3) законодавство України прямо не визначає момент переходу права власності на корпоративні права (частку), але такий момент може бути визначено у договорі за погодженням сторін (заставодержателя та заставодавця).

Автором виокремлено наступні проблеми звернення стягнення на корпоративні права: а) неможливість в односторонньому порядку звернути стягнення на предмет застави внаслідок протидії/бездіяльності заставодавця; б) відсутність згоди інших учасників товариства – відмова у проведенні загальних зборів учасників товариства, якими мають бути внесені зміни до статуту товариства, що пов'язані із включенням до складу учасників заставодержателя; в) невірно обраний спосіб захисту прав заставодержателя, із яким останній звертається до суду у разі звернення стягнення на корпоративні права (частку), та як наслідок – відмова у задоволенні позову;

г) фактична неможливість виконання судового рішення (відсутність чіткого механізму звернення стягнення на корпоративні права в примусовому порядку, в тому числі відсутність порядку оцінки корпоративних прав (частки), накладення арешту на корпоративні права (частки) в межах виконавчого провадження, порядку реалізації на публічних торгах, невизначеність у виконавчому провадженні правового статусу товариства, корпоративні права щодо якого передано у заставу, тощо).

Запропоновано в якості ефективного способу звернення стягнення на корпоративні права шляхом укладення між заставодержателем та заставодавцем договору уступки корпоративних прав (частки) із відкладальною умовою одночасно із договором застави. Відкладальна умова має передбачати, що договір уступки корпоративних прав (частки) набуває чинності та право власності на заставлені корпоративні права (частку) автоматично переходять до заставодержателя в день виникнення у заставодержателя права звернення стягнення на предмет застави.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й вирішені завдання, які полягають у з'ясуванні особливостей правового регулювання застави корпоративних прав, а також наданню обґрунтованих авторських пропозицій з удосконалення чинного законодавства України. В процесі досягнення означеної мети здобувачем зроблено наступні наукові висновки, пропозицій і рекомендацій, основні з яких наступні:

1. Корпоративні права господарських товариств, зокрема, ТОВ, можуть бути предметом застави, оскільки відповідають таким критеріям: можуть бути відчужені, на них може бути звернуте стягнення та вони не включені до переліку об'єктів, які не можуть бути предметом застави.

2. Частка у статутному капіталі і корпоративні права співвідносяться між собою як причина і наслідок, первинною є частка, відчуження частки однозначно призводить до відчуження корпоративних прав, оскільки вони є невіддільними.

3. Корпоративні права є особливим видом майнових прав, які включають в себе як права майнового, так і немайнового (організаційного) характеру, при цьому права майнового характеру, як складова корпоративних прав, не можуть розглядатися як окремий об'єкт відносин, в тому числі заставних, корпоративні права неподільні за своїм змістом.

4. В якості предмету договору застави можуть визначатися як корпоративні права, так і частка в статутному капіталі товариства.

5. Корпоративні права та право участі у товаристві (згідно ст. 100 ЦКУ є особистим немайновим правом) мають різну правову природу, у зв'язку із чим пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 100 ЦКУ шляхом викладення її в наступній редакції «1. Право особи бути засновником та

учасником товариства є особистим немайновим правом і не може окремо передаватися іншій особі.».

7. Заставою корпоративних прав можуть бути забезпечені існуючі зобов'язання та майбутні зобов'язання, але лише ті, що впливатимуть із вже існуючих між сторонами зобов'язальних відносин.

8. Поряд з обов'язковими умовами договору застави корпоративних прав, визначених законодавством України – предмет застави, суть, розмір і строк виконання основного зобов'язання – рекомендується визначати в договорах застави такі положення: умови щодо переважного права купівлі частки іншими учасниками товариства; права та обов'язки сторін; підстави для дострокового розірвання договору; штрафні санкції; умови щодо отримання згоди заставодержателя на вчинення певних дій заставодавця.

9. Пропонується доповнити п. 1 наказу Міністерства юстиції України від 7 липня 2006 року № 57/5 «Про визначення реєстраторів Державного реєстру обтяжень рухомого майна» абзацом другим наступного змісту: «Визначити, що реєстраторами Державного реєстру обтяжень рухомого майна є державні реєстратори – посадові особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, які відповідно до законодавства України здійснюють державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – щодо надання витягів із Державного реєстру обтяжень рухомого майна, необхідних для реалізації ними своїх повноважень».

10. Пропонується доповнити ст. 29 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15 травня 2003 року № 755-IV частиною 5 наступного змісту: «5. У разі внесення змін до установчих документів, які пов'язані із зміною складу засновників (учасників) юридичної особи, державний реєстратор самостійною перевіряє в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна відсутність зареєстрованих обтяжень корпоративних прав в юридичній особі (частки в статутному капіталі юридичної особи) та формує відповідний витяг з Державного реєстру обтяжень рухомого майна. У разі наявності зареєстрованого обтяження на корпоративні права в юридичній особі (частки в статутному капіталі юридичної особи), щодо яких (якої) планується зміна засновника (учасника), державний реєстратор зобов'язаний залишити без розгляду документи, які подані для проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи. Державна реєстрація змін до установчих документів юридичної особи в такому випадку може бути проведена лише за наявності нотаріально посвідченої згода заставодержателя».

11. Пропонується редакція статті, що передбачає порядок передачі у заставу корпоративних прав (частки у статутному капіталі ТОВ), наступного змісту:

«Застава частки в статутному капіталі товариства.

1. Учасник товариства має право передати свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства в заставу іншому учаснику товариства або третій особі за згодою інших учасників товариства.

2. Учасник товариства, який має намір укласти договір застави своєї частки (частини частки) у статутному капіталі товариства, зобов'язаний письмово повідомити про це інших учасників товариства. Повідомлення направляється кожному учаснику товариства рекомендованим листом за його місцем знаходження (місцем проживання), відомості про які є в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (ЄДР), чи передається особисто під підпис, якщо інший порядок повідомлення не визначено статутом.

Повідомлення повинно містити відомості про: а) розмір у відсотках та номінальну вартість частки (частини частки), яку учасник має намір передати в заставу; б) порядок визначення вартості частки (частини частки) як предмета застави; в) спосіб звернення стягнення на частку (частину частки), у випадку порушення учасником (заставадавцем) забезпеченого ним зобов'язання; г) адреса, за яким можуть бути направлені згода чи відмова учасників товариства від укладання договору застави частки (її частини); д) інші відомості, які повинні міститися у повідомленні відповідно до статуту товариства.

3. Якщо протягом 30 днів з дати направлення учасником товариства повідомлення, ні від кого із них не отримано письмової відмови у наданні згоди на укладання договору застави частки (частини частки) в статутному капіталі товариства, згода учасників вважається отриманою, крім випадку, коли звернення стягнення на частку (частину частки) планується здійснити шляхом виплати заставодержателю частки майна товариства пропорційно частці (частині частки) у статутному капіталі товариства, яка є предметом застави. В такому випадку згода від інших учасників (крім заставадавця та заставодержателя) має бути отримана в письмовій формі.

4. У випадку невиконання учасником товариства (заставадавцем) свого зобов'язання, яке забезпечене заставою частки (її частини) у статутному капіталі товариства, учасники товариства мають переважне право на набуття частки (її частини), яка є предметом застави, протягом 30 днів від дня направлення ним заставодержателем повідомлення про намір звернути стягнення на частку (частину частки). Учасники товариства користуються переважним правом на викуп частки (частини частки), яка є предметом застави, пропорційно до розміру їх часток у статутному капіталі товариства, якщо між ними не буде досягнуто згоди про інше або інше не передбачено статутом товариства.

В такому випадку учасники товариства мають право виплатити заставодержателю вартість частки (її частини) у розмірі, визначеному договором застави, якщо інша вартість частки (частини частки) не узгоджена між учасником (учасниками) та заставодержателем. Право власності на частку переходить до учасника (учасників), який сплатив вартість частки (частини частки)

заставодержателю, з моменту оплати вартості частки (її частини) у повному обсязі. Якщо вартість частки (її частини) сплачена декількома учасниками, частка (частина частки) перерозподіляється між учасниками пропорційно розміру сплаченої заставодержателю вартості частки (частини частки). Переважне право учасників на набуття частки (її частини), яка є предметом застави, не поширюється на випадки звернення стягнення на частку (частину частки) шляхом її продажу на аукціоні.

5. Третя особа набуває статус учасника товариства з моменту набуття права власності на частку в статутному капіталі товариства.

6. Заставодержатель зобов'язаний направити учасника товариства повідомлення про порушення забезпеченого часткою (частиною частки) зобов'язання та про намір звернути стягнення та частку (частину частки). Повідомлення направляється заставодержателем в порядку, визначеному абзацом першим частини другою даної статті, не пізніше, ніж за 30 днів до дня, коли заставодержатель має намір звернути стягнення на частку (частину частки).

Повідомлення має містити наступну інформацію: а) зміст порушення, вчиненого учасником-боржником; б) загальний розмір невиконаного зобов'язання учасником-боржником, яке забезпечено часткою (частиною частки); в) розмір та номінальна вартість частки (частини частки), яка є предметом застави; г) вартість чи порядок визначення вартості частки (частини частки) як предмета застави; д) визначення позасудового способу звернення стягнення на частку (частину частки), який має намір застосувати заставодержатель.

7. Звернення стягнення на частку (частину частки), яка є предметом застави, шляхом виплати заставодержателю частки майна товариства пропорційно частці (частині частки) учасника-боржника можливо виключно у випадку наявності письмової згоди всіх інших учасників товариства, крім учасника-боржника (заставадавця). Така згода отримується учасником (заставадавцем) до моменту укладання договору застави в порядку, передбаченому частиною другою даної статті. Заставодержатель має право вимагати від товариства виплати вартості частки майна товариства, пропорційної частці (частині частки) учасника-боржника у статутному капіталі товариства, чи виділу відповідної частини майна для звернення стягнення на нього. Частина майна, яка підлягає виділу, чи обсяг коштів, які складають її вартість, розраховується від вартості чистих активів товариства на підставі даних бухгалтерської звітності товариства на дату пред'явлення вимоги заставодержателем про звернення стягнення на частку (частину частки) у статутному капіталі товариства, яка є предметом застави.

Звернення стягнення на всю частку учасника у статутному капіталі товариства припиняє його участь у товаристві».

12. Пропонується визначати ринкову вартість корпоративних прав (частки), як предмету застави, на підставі проведення незалежної оцінки таких прав із правом перегляду такої оцінки у

разі тривалості строку дії договору застави (1 рік і більше).

13. Ключовими проблемами під час звернення стягнення на корпоративні права (частку) як предмет застави, є: неможливість в односторонньому порядку звернути стягнення на предмет застави внаслідок протидії/бездіяльності заставодавця, коли для переходу корпоративних прав (частки) у власність заставодавця є необхідним укладення окремого договору (про відступлення частки заставодержателю або продаж частки третім особам); відсутність згоди інших учасників товариства (крім учасника – заставодавця) на перехід корпоративних прав (частки) до заставодержателя, як наслідок – відмова у проведенні загальних зборів учасників ТОВ та внесення змін до статуту товариства, що пов'язані із включенням до складу учасників заставодержателя; невірний обраний спосіб захисту прав заставодержателя, із яким останній звертається до суду під час звернення стягнення на корпоративні права (частку); фактична неможливість виконання судового рішення (відсутність чіткого механізму звернення стягнення на корпоративні права в примусовому порядку, в частині оцінки корпоративних прав (частки), накладення на них арешту, порядку реалізації на публічних торгах, тощо).

14. В якості найбільш ефективного способу звернення стягнення на корпоративні права як предмет застави пропонується укладення між заставодержателем та заставодавцем договору уступки корпоративних прав (частки) із відкладальною умовою одночасно із договором застави. Відкладальна умова має передбачати, що договір уступки корпоративних прав (частки) набуває чинності та право власності на заставлені корпоративні права (частку) автоматично переходять до заставодержателя в день виникнення у заставодержателя права звернення стягнення на предмет застави (наприклад, із спливом певного строку з дня прострочення виконання заставодавцем основного зобов'язання).

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Пелипенко О.С. Проблематика звернення стягнення на корпоративні права (частку) як предмет застави. Огляд судової практики [Електронний ресурс] / О. С. Пелипенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 5. – С. 150-153. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/5_2014/45.pdf
2. Пелипенко О.С. Правова характеристика корпоративних прав як предмет застави / О. С. Пелипенко // Європейські перспективи. – 2014. – № 8. – С. 171-177.
3. Пелипенко О.С. Ключові ризики, що пов'язані з укладенням договору застави корпоративних прав / О. С. Пелипенко // Наше право. – 2014. – № 8. – С. 184-188.
4. Пелипенко О.С. Співвідношення понять «застава корпоративних прав» і «застава цінних паперів» / О. С. Пелипенко // Європейські перспективи. – 2015. – № 2. – С. 114-119.
5. Пелипенко Е. Нормативное регулирование залога корпоративных прав в перспективе (предложения по совершенствованию законодательства) / Е. Пелипенко // *Leges et Viata*

(г.Кишинёв, Республика Молдавия). – 2014. – № 12. – С. 94-97.

6. Пелипенко О.С. Огляд судової практики щодо звернення стягнення на корпоративні права (частку у статутному капіталі товариства). Проблематика / О. С. Пелипенко // Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України : Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 31 жовтня – 1 листопада 2014 р. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2014. – С. 23-25.

7. Пелипенко Е.С. Риски залогодержателя по договору залога корпоративных прав: предпосылки и меры предупреждения / Е.С. Пелипенко // Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р. – У 2-х частинах. – Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2014. – Ч. 1. – С. 125-126.

8. Пелипенко Е. С. Соотношение понятий «корпоративные права», «доля в уставном капитале» и «имущественные права» / Е. С. Пелипенко // Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ на шляху до євроінтеграції : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 21-22 листопада 2014 р. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський гуманітарний університет, 2014. – С. 128-129.

9. Пелипенко Е. С. Особенности заключения договора залога корпоративных прав (доли) / Е. С. Пелипенко // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : Международная научно-практическая конференция, г. Кишинёв, 7-8 ноября 2014 г. / орг. ком. Бужор В. [и др.]. – Кишинев : Б. и., 2014 (Tipogr. “Cetatea de Sus”). – Ч. 2. – 2014. – С. 54-55.

АНОТАЦІЯ

Пелипенко О.С. Застава корпоративних прав. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертацію присвячено правовому регулюванню застави корпоративних прав. Доведено можливість корпоративних прав бути предметом заставних відносин. Здійснено порівняльну характеристику корпоративних прав та особистих немайнових прав, а також вимог, які носять особистий характер та встановлено їх різну правову природу.

Особливу увагу приділено спеціальним умовам договору застави корпоративних прав. Надано характеристику різним способам оцінки корпоративних прав. Проведено правовий аналіз існуючих шляхів звернення стягнення на корпоративні права, як предмет застави, та встановлено найбільш ефективні з них, надано теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення

чинного законодавства України в цій частині.

Розроблені проекти змін до діючого законодавства, які визначають порядок реалізації прав та обов'язків всіх учасників заставних відносин, де предметом застави виступають корпоративні права (кредитор-заставодержатель, учасник товариства - заставодавець, інші учасники товариства, товариство).

Ключові слова: корпоративні права, частка, застава, товариство з обмеженою відповідальністю, право участі у товаристві, особисті немайнові права, вимоги, які мають особистий характер, оцінка корпоративних прав, способи звернення стягнення на корпоративні права.

АННОТАЦІЯ

Пелипенко Е.С. Залог корпоративных прав. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право, хозяйственно-процессуальное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертация посвящена исследованию правового регулирования передачи в залог корпоративных прав. Доказана возможность корпоративных прав быть предметом залоговых правоотношений, в том числе обоснована их оборотоспособность. Проведена сравнительная характеристика корпоративных прав и личных неимущественных прав, а также требований, которые носят личный характер и установлена их различная правовая природа.

Установлено, что корпоративные права являются особым видом имущественных прав, которые включают в себя, как права имущественного, так и неимущественного (организационного) характера, каждые из которых отдельно не могут быть предметом правоотношений, в том числе залоговых.

Автором обоснована целесообразность отдельного нормативного регулирования залоговых правоотношений, где предметом залога выступают корпоративные права, обусловленные владением лицом не ценными бумагами, а долей в уставном капитале общества с ограниченной ответственностью.

Особое внимание уделено специальным условиям договора залога корпоративных прав. Предложено наряду с обязательными условиями договора залога (предмет залога, суть, размер и срок исполнения основного обязательства) включить в договор залога специальные условия относительно порядка реализации участниками преимущественного права покупки доли, переданной в залог другими участниками, права и обязанности сторон, специальные основания

для досрочного расторжения договора, дополнительные обязательства для залогодателя и штрафные санкции за их нарушение, условия получения согласия залогодержателя на совершение залогодателем определённых действий.

Охарактеризованы различные способы оценки корпоративных прав при их передаче в залог. Проведен комплексный правовой анализ существующих путей обращения взыскания на корпоративные права, как предмет залога, и установлены наиболее эффективные из них, предоставлены теоретически обоснованные предложения по усовершенствованию действующего законодательства Украины в этой части.

Разработаны проекты изменений в действующее законодательство, которые определяют порядок реализации прав и обязанностей всех участников залоговых правоотношений, где предметом залога выступают корпоративные права (кредитор-залогодержатель, участник общества - залогодатель, другие участники общества, общество).

Ключевые слова: корпоративные права, доля, залог, общество с ограниченной ответственностью, право участия в обществе, личные неимущественные права, требования, которые носят личный характер, оценка корпоративных прав, способы обращения взыскания на корпоративные права.

SUMMARY

Pelypenko O.S. The pledge of corporate rights. – On the right of manuscript.

The thesis for PhD in Law degree, speciality 12.00.04 – economic law, economic and procedural law. – Yaroslav Mudryi National Law University, The Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The thesis is devoted to research of the legal regulation of pledge of corporate rights. The possibility of corporate rights to be the subject of pledge relations has been proved. The comparative analysis of corporate rights, moral rights, and requirements that are of personal nature has been conducted, and their different legal nature has been determined.

Special attention was paid to the specific conditions of the corporate rights pledge agreement. The different ways of evaluation of corporate rights were described. A comprehensive legal analysis of the existing ways of enforcement of the corporate rights under the pledge has been done and the most effective of them were determined. Also in this part there have been theoretically justified the proposals to improve the current legislation of Ukraine.

There have been proposed the draft amendments to the current legislation, which define the procedure for exercising of the rights and obligations of all the participants of pledge relations, where the corporate rights are the subject of such relations (creditor-mortgagee, company member - mortgagor, other members of company, company).

Keywords: corporate rights, share, pledge, limited liability company, the right to participate in a

company, moral rights, requirements that are of personal nature, evaluation of corporate rights, ways of enforcement of the corporate rights.

Відповідальний за випуск:
кандидат юридичних наук,
доцент Давидюк О. М.

Підписано до друку 10.12.2015 Формат 60x90/16
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 432.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.